

“Xalq qəzeti”ndə yeni layihə

Radioların dili monitoring aynasında

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Dil Komissiyası yanında Monitoring Mərkəzi fəaliyyətə başladığı ilk gündən “Azərbaycan Respublikasında dövlət dili haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun və mərkəzin Nizamnaməsinin müddəalarını rəhbər tutaraq dövlət dilinin tətbiqinə nəzarəti həyata keçirir. Azərbaycan ədəbi dilinin normalarına riayət olunması, ana dilimizin saflığının qorunması məqsədilə mütəmadi olaraq monitoringlər aparılır və qeydə alınmış nitq faktları geniş təhlil edilməklə nəticələr ictimaiyyətə təqdim edilir.

Xəbər verildiyi kimi, “Xalq qəzeti” ilə birgə həyata keçirilən yeni layihədə isə monitoring materiallarının media qurumlarının və oxucuların diqqətinə çatdırılması nəzərdə tutulur. İlk olaraq ölkənin radio məkanında müşahidə edilmiş və qeydə alınmış orfoepik norma pozuntularını təqdim etdik. Bu dəfə isə radio verilişlərində yol verilmiş səciyyəvi leksik nöqsanları dildən geniş istifadə edən dairələrin diqqətinə çatdırırıq.

Leksik norma pozuntuları:

Mənasından asılı olaraq sözlərin düzgün seçilməsi nitqin səlis və dəqiq çatdırılmasına xidmət edir. Leksik vahidlərin yersiz işlədilməsi nitq nöqsanıdır. Söz yerində işlənmirsə, demək, fikir düzgün anlaşılmır. Leksik norma hər birimizdən sözlərin semantikasını dəqiq bilməyi, onları yerli-yerində düzgün işlətməyi tələb edir.

Radio məkanında ədəbi dil mühitində gedən proseslərdən xəbərdar olan peşəkar jurnalist və aparıcılarla yanaşı, təəssüf ki, ana dilinə biganə olan, öz üzərində çalışmayan media nümayəndələri də vardır. Xüsusən şou-proqram aparıcılarının nitqində dialektizm, varvarizm, vulqarizm və jarqonlara, söz və ifadələrin yersiz istifadəsi hallarına da rast gəlirik.

Dildə gedən proseslər, ilk növbədə, alınmalarda özünü göstərir. Hər bir dilin lüğət tərkibinin inkişafında və zənginləşməsində həmin dilin daxili imkanları ilə yanaşı, alınma sözlər də böyük rol oynayır. Lakin dilimizdə vətəndaşlıq hüququ qazanmış alınma sözlərlə yanaşı, heç bir zəruri ehtiyac olmadan, nitqə pintlilik gətirən əcnəbi söz və ifadələrə də rast gəlinir. Monitoring zamanı radio əməkdaşlarından bəzilərinin nitqində yüzlərlə rus, ingilis, türk və digər dillərə məxsus belə söz və ifadələr müşahidə edilir.

Türk dilindən: izqara, alkol tükəten, falan, tamam, fərqiçilik,

kəndim, arkadaş, dikən-dikən, konuşmaq, yaş üzəri, diyetisyen, kilo almaq, bonkörülük, giderlər, yapı, otomatik, anestezi, enfeksiyon, gənəl, ekip, konu, tiyatro və s.

• “Radiomaniya” – “Bu saniyədən etibarən bonkörülük (əliaçıqlıq) qurtardı, heç kimə hədiyyə vermirik”.
• “Kodeks” – “Aylara da bölmək lazımdır, hər bir ayın özünün gətirləri (gəliri) var, giderləri (çıxarı) var”.

• “Günellə həkimini seç” – “Düşünürsən ki, mən su içirəm və sudan kilo alıram (kəkəliməm)”.

• “Radio doktor” – “Davamlı ağrı olarsa, bu zaman bu nəyin belirtisi (əlaməti) ola bilər?”

Rus dilindən: zapravka, toçna, summa, akazivaetsya, nipanyatni, karoçi, prabor, veçni, uje, davlenya, nistandart, zametka, qlazok, mama, svetafor, nastroyka, blakirovka, karotki den, budilnik, addelni, starista, vsyo, baletka, meşok, abarot, atpravit, zakaz, napor, iqruşka, kruşka, zavatskoy, moyka, ximçistka, qrajdanski, prosta, kateqarik, lijbi, dvijeniya, paddelka, vapşe, naxadı, yestestvenni, naruşeniya, abqon, setka, rasxod, zapravka, zapçast, naqruzka və s.

• “Danışır biznes” – “Sonradan bəlli oldu ki, akazivaetsya (sən demə), bu, məşhur prinsipdir”.

• “Avtotəmir” – “Adam rasxodunu da elədi (xərcini də çəkdi)”.

• “Avtotəmir” – “Kim ki naruşeniya eləmir (qaydanı pozmurdu), qabağına çıxırdı, vururdu onu”.

• “Sizin doktor” – “Dedi ki, balniçni listimdə (xəstəlik kağızımda) xahiş edirəm, diaqnozumu başqa yaz”.

• “Manpası” səhər şousu – “Turbo.az”da lyuboy (istənilən) avtomobilə tapa bilir”.

İngilis dilindən: şoping, eyçar, okey, tişöt, yes, meypak, sinql, hello, klab, parking, fəstfud, lakdaun, riteyl, əplikəşin, tri de sekyur, pripeyd, qolkiper, oversayz, drift, sparkliv, fit, deliveri, storis, likid, qeymer, vikend, şourum, lokeyşin, şover gel, layv, transleyt, kavır, qud morning, nyud, refreş və s.

• “Retroritm” – “Xüsusən də şoping (alış-veriş etməyi) sevənlərin günü-dür”.

• “İkibaşlı” – “Gündəlik meypak (makiyaj) okeydir, bu, normaldır”.

• “İkibaşlı söhbət” – “Ümumiyyətlə, eyçar (insan resursları üzrə mütəxəssis) nə biləcək ki, o işini nə qədər dəqiq bilir”.

• “O başdan” – “Vikend (heftəsonu) yaxınlaşır, planlarınızı qurmusunuz artıq?”

• “Avtostop” – “150 metr uzaqlıqda yeraltı parking (parklanma) var”.

• “İş adamı” – “Refreş olmalıdır (yenilənməlidir də), hə”.

Aparıcıların nitqində tez-tez keçid almaq, efirə almaq, fikir almaq və s. bu kimi ifadələrə də rast gəlirik:

• “İkibaşlı” – “Sizin fikrinizi almaq istəyirik”.

• “Baş-başa” – “Buyurun, söz sizdədir, fikirlərinizi almaq çox maraqlı olardı”.

• “Təptəzə” səhər şousu – “Biz isə mahnı fasiləsinə bir keçid almaq istəyirik”.

• “ASAN xəbər” – “Keçid alıram sabahın hava (haqqında) məlumatına”.

• “Danışır Zaur” – “Və bununla bağlı fikirlərinizi efirə alacağam”.

Bu gün efir məkanında ədəbi dil normalarının pozulması, aparıcıların nitqində məhəlləçiliyə, əyalətçiliyə yer verilməsi dilimizin təəssübünü çəkən dinləyicilərimizin diqqətindən yayınmır. Ədəbi dil konkret norma daxilində danışığı tələb edir ki, buna da ilk növbədə, aparıcılar əməl etməlidirlər:

• “O başdan” – “Yenə də çortla saldıq Validi”.

• “O başdan” – “Tviterdə baxıram, nə qədər camaat mirtlaşmış”.

• “Təptəzə” səhər şousu – “Xoruzquyuğu çay içdiyim üçün hərdən xoruzduyuram”.

• “İkibaşlı söhbət” – “O işə düzələndə bir az kapriz eləseydiniz, naz-qoz eləseydiniz”.

• “Kodeks” – “Bu gün danışacağımız mövzu da əsl belə qırıq bir mövzu olacaq”.

• “Manpası” səhər şousu – “Çünki feysbuk, instaqramda paylaşdıq, bu mövzu necə partlatdı”.

• “O başdan” – “Hə, o qatıqlamaq başqa şeydir də”.

• “Aşşama doğru” – “Demək olar, 2021-in belini qırmışıq”.

Vəfa İSMAYILOVA,
Dövlət Dil Komissiyası yanında
Monitoring Mərkəzinin
şöbə müdiri